

Andre måter å oppdage og avdekke språkvansker

I tillegg til samtale med foresatte og observasjoner av hvordan barnet forstår og bruker språket i hverdagen, finnes det noen verktøy som du kan bruke for å kartlegge barnets språkferdigheter.

Kartleggingsprøver og screeninger

Kartleggingsprøver eller screeninger er å regne som første ledd i en formell utredning og kan å gi svar på hvordan språkferdighetene til barnet er sammenlignet med barn på samme alder og om det burde henvises til videre utredning.

Utdanningsdirektoratet sine kartleggingsprøver i lesing på 1. 2. og 3. trinn er obligatoriske for alle elever og kan gi indikasjon på om en elev har språkvansker. I skolen er man vanligvis mer fokusert på skriftspråk enn på talespråk, men det er viktig at skolen er oppmerksomme på at elever med lese- og skrivevansker kan ha språkvansker. Ved lav skår på kartleggingsprøven i lesing kan det være nyttig å kartlegge språket nærmere.

Se egen Språkløype-pakke om kartlegging av leseferdighet, begynneropplæringen:

<http://sprakloyper.uis.no/category.php?categoryID=18124>

Observasjonsskjema

20 spørsmål om språkferdigheter er et observasjonsskjema som brukes til kartlegging av språkferdigheter til elever i grunnskolen. Skjemaet tar ca. 10 minutter å fylle ut og gir en rask og pålitelig screening av barn og unges språkferdigheter. Observasjonsskjemaet kan brukes som et første steg i en utredning eller danne grunnlaget for henvisning til videre utredning. Bruken av skjemaet bygger imidlertid på to viktige forutsetninger:

- Den som fyller ut skjemaet kjenner eleven godt.
- Den som fyller ut skjemaet er i stand til å vurdere eleven i forhold til barn på samme alder.

20 spørsmål om språkferdigheter

Sett i forhold til barn på samme alder, hvor godt passer følgende utsagn for barnet? Bruk skalaen fra 1 til 5. Vennligst kryss av for hvert utsagn. Prøv å svare på alt selv om du ikke er helt sikker eller synes utsagnet virker rart.

	Helt galt			Helt riktig	
	1	2	3	4	5
1. Glemmer ord som han/hun vet hva betyr					
2. Blander sammen ord med lik mening (for eksempel skjorte, genser, jakke)					
3. Har vansker med å forstå hva vanlige ord betyr					
4. Har problemer med å svare på spørsmål like raskt som andre					
5. Leter ofte etter de riktige ordene					
6. Bruker ufullstendige setninger					
7. Bruker korte setninger når han/hun skal svare på spørsmål					
8. Har vansker med å gjenfortelle en historie han/hun har hørt					
9. Det virker som om det han/hun lærer ikke fester seg					
10. Har vansker med å huske ting					
11. Har vansker med å forstå hva andre sier					
12. Misforstår muntlige instruksjoner og beskjeder					
13. Har problemer med å huske beskjeder					
14. Misoppfatter situasjoner og hendelser					
15. Eleven er vanskelig å forstå					
16. Har problemer med å gi uttrykk for behov					
17. Blir ikke forstått av andre					
18. Tar sjelden språklige initiativ					
19. Har problemer med å uttale ord riktig					
20. Mestrer ikke dialog med jevnaldrende					

Skjemaet fylles ut av lærer som graderer utsagn om barnets språkferdigheter på en skala fra 1 til 5.

- Stemmer utsagnet stemmer helt for eleven gir du fem.
- Dersom utsagnet ikke stemmer i det hele tatt gis 1.
- Stemmer det i noen grad velger man 2, 3, eller 4 etter det som passer barnet best.

Eksempel på utsagn kan være: *sett i forhold til andre barn på samme alder, hvor godt passer påfølgende utsagn for barnet?*

- *Glemmer ord han/hun vet hva betyr.*
- *Har vansker med å huske ting.*
- *Har problemer med å svare på spørsmål like raskt som andre.*

Supplerende spørsmål

Sett i forhold til barn på samme alder, hvor godt passer følgende utsagn for barnet? Bruk skalaen fra 1 til 5. Vennligst kryss av for hvert utsagn. Prøv å svare på alt selv om du ikke er helt sikker eller synes utsagnet virker rart.

Tilegnelse av symbolsystemer (for elever over 9 år)	1	2	3	4	5
1. Har problemer med å forstå det han/hun leser					
2. Har vansker med å skrive ned tanker og ideer					
3. Har problemer med å lytte ut lydene i ord					
4. Har problemer med å lære gangetabellen					
5. Har problemer med å forstå posisjonssystemet					
6. Har problemer med hoderegning					
7. Har problemer med å telle med tieroverganger					
8. Har problemer med å telle med to, fem og ti om gangen					
9. Har problemer med å benevne farger					
10. Har problemer med å angi årstider					
11. Har problemer med å benevne måneder i riktig rekkefølge					
12. Har vansker med å lære klokka					

Relasjoner til andre (alle aldre)	1	2	3	4	5
1. Er sjelden sammen med andre barn					
2. Trenger ofte hjelp for å komme overens med andre					
3. Andre barn blir ofte sinte på han/henne					
4. Gir uttrykk for ubehag					
5. Det virker som om han/hun avviser andre barn					
6. Er ofte fortvilet og frustrert					
7. Blir ofte avvist av andre barn					

Språklig nysgjerrighet og engasjement

For å kartlegge effekten av ulike undervisningsopplegg, kan det være nyttig å gi en vurdering av endringer i elevens språklige nysgjerrighet og engasjement før og etter at tiltakene er satt i verk.

	Helt galt				Helt riktig				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Er språklig nysgjerrig (spør om hvorfor, hvordan, årsaker og sammenhenger).									
2. Spør for å få vite mer om hva ord betyr.									
3. Viser glede og engasjement i forbindelse med språklige aktiviteter (lesing, skriving, lytte til fortelling).									
4. Viser vedvarende og fokusert oppmerksomhet i språklige sammenhenger (samlingstund, felles undervisning i klassen).									
5. Bidrar aktivt med spørsmål og kommentarer til diskusjoner og stoff som gjennomgås.									
6. Det er lett å styre elevenes oppmerksomhet når noe skal forklares eller diskuteres.									
7. Tar selv initiativ til å fortelle om hendelser og opplevelser.									
8. Elevens kommentarer, fortellinger og språklige initiativ passer godt inn i sammenhengen.									
9. Holder seg til temaet i en samtale.									
10. Kan gjenopprette, reparere, en samtale som har brutt sammen.									
11. Hjelper andre når de strever med noe									

I tillegg til de obligatoriske 20 spørsmål om språkferdigheter inneholder skjemaet 3 andre skalar der utsagn graderes på samme måte fra 1 til 5. Disse skalaene er: Symbolsystemer, relasjoner og språklig nysgjerrighet og engasjement.

Symbolsystemer

Tilegnelse av symbolsystemer er for elever over 9 år og eksempler på utsagn som skal graderes kan være:

- *Har vansker med å lære klokka.*
- *Har problemer med å benevne måneder i riktig rekkefølge.*
- *Har problemer med hoderegning.*

Språkvansker hos barn kan sees på som et problem med å tilegne seg et sett av symboler og relasjoner mellom symboler. Ordene i språket representerer disse symbolene. Det å lære å lese, regne og det å tilegne seg kunnskap om inndelinger av ulik art, som å lære klokka, lære årstider og fargenavn kan også sees på som tilegnelse og bruk av systemer av symboler. (Ottem SKOLEPSYKOLOGI nr. 1, 2009).

Relasjoner

Vi vet at det er sterk sammenheng mellom språkvansker og psykososiale vansker. Det antas at språkvansker i høy grad virker inn på barns relasjon til andre som igjen påvirker den psykiske helsen. Skalaen *relasjoner til andre* består av 7 utsagn og setter fokus på denne sammenhengen.

Språklig nysgjerrighet og engasjement

Språklig nysgjerrighet og engasjement er ment som et hjelpemiddel i vurderingen av effekten av ulike undervisningsopplegg og fylles ut før og etter tiltak.

Resultater

Delskalaer	Sum avkryssinger	/	Maksimal skåre	X	100	Prosent av maks. skåre
Semantisk evne (basert på spørsmålene 1 til 8)		/	40	x	100	
Vansker med å motta et budskap (basert på spørsmålene 9 til 14)		/	30	x	100	
Vansker med å formidle et budskap (basert på spørsmålene 15 til 20)		/	30	x	100	
20 spørsmål (basert på spørsmålene 1 til 20)		/	100	x	100	
Tilleggs-av symbolsystemer (basert på spørsmålene 1 til 12)		/	60	x	100	
Relasjoner til andre (basert på spørsmålene 1 til 7)		/	35	x	100	

Beregning av resultatene:
Utfylling av skjemaet er basert på beregning av "prosent av maksimal skåre". En beregner "prosent av maksimal skåre" ved å legge sammen tallverdiene som er avkrysset på den enkelte skala (sum avkryssinger), deler denne verdien med "maksimal skåre" (en fast verdi) og ganger med 100. Vurdering av resultatene: Høy skåre representerer en problemskåre. Utprøving på et nivå av et skåre som tilsværer 31 prosent av maksimal skåre, eller høyere, gir grunnlag for bekymring. Blant typiske barn er det bare ca. 15 prosent eller mindre som har en så høy skåre. Dersom personen har skåre som er høyere enn 31 prosent, bør en vurdere videre utredning for å bekrefte eller avkrefte resultatene.

Profilmønster

	Semantisk evne	Vansker med å motta et budskap	Vansker med å formidle et budskap	Sum 20 spørsmål	Tilleggs-av symbolsystemer	Relasjoner til andre
91-100	+	+	+	+	+	+
81-90	+	+	+	+	+	+
71-80	+	+	+	+	+	+
61-70	+	+	+	+	+	+
51-60	+	+	+	+	+	+
41-50	+	+	+	+	+	+
31-40	+	+	+	+	+	+
Tykk 21-30	+	+	+	+	+	+
Tykk 20	+	+	+	+	+	+

Sett kryss i cellene og trekk en linje mellom dem

Når du har fylt ut skjema plottes skårene inn i dette skjema og regnes om til prosent av maksimal skåre. De 20 spørsmålene representerer en samlet oversikt over elevens språkkompetanse.

I tillegg får man delskalaer der man kan vurdere barnets

- Semantisk evne, som er kunnskap om ords betydning
- Vansker med å motta et budskap
- Vansker med å formidle et budskap.

Delskalaene er nyttige for å se om barnet har større eller mindre vansker på de ulike områdene, og bidrar til en bedre forståelse av språkvansken. Høy skåre representerer en problemskåre. 31 prosent av maksimal skåre eller høyere gir grunnlag for bekymring og en bør da vurdere utredning for å bekrefte eller avkrefte resultatene. For å få en visuell fremstilling av resultatene plottes de inn i profilmønster på denne siden.

20 spørsmål er utarbeidet og standardisert av Ernst Ottem og en nærmere omtale finnes i artikkelen "20 spørsmål om språkferdigheter – en analyse av sammenhengen mellom observasjonsdata og testdata" som ligger som vedlegg til økta.

Språk 6-16 er en screeningtest for barn og ungdom fra 6 til 16 år. Testen tas en-til-en med barnet, og den som administrerer testen bør ha kunnskap om, og erfaring med gjennomføring og tolkning av tester. Det er viktig å sette seg godt inn i manualen før bruk.

Som vi har hørt i økt 1 er nedsatt korttidsminne ofte et av hovedproblemene for barn med språkvansker. Språk 6-16 har tre obligatoriske deltester, der to av disse, *ordspenn* og *setningsminne* undersøker ulike aspekter av verbalt korttidsminne. Den tredje obligatoriske deltesten, *begreper*, undersøker barnets kunnskap om ordenes betydning, som ofte er begrenset hos barn med språkvansker. Summen av disse tre deltestene gir grunnlaget for beregningen av skalert sumskåre. Med det kan vi sammenligne barnet med andre barn på samme alder og vurdere om det indikerer språkvansker og om det burde henvises til fullstendig kartlegging av språkvanskene.

Språk 6-16		År	Mnd.	Dag
Navn		Prøvedato		
Testleder		Fødselsdato		
		Ålder		
		Kjenn	Gutt	Jente
		Kjenn		

Deltester	Råskårer	Skalerte skårer	Skalert skåre poeng (+/-)*	Sikkerhetsintervall
Setningsminne			2	
Ordsøkn			2	
Begreper			2	
Sum av tre skalerte skårer				
Skalert sumskåre			6	
Ordningsbevissthet			2	
Grammatikk			2	
Setningsbygging			1	
Leseforståelse			1	

* Faste verdier

NB! Skåret på prøvespørgsørene skal ikke regnes med i råskåren.

Skalerte skårer	Screeningstester	Supplerende tester
19	+	+
18	+	+
17	+	+
16	+	+
15	+	+
14	+	+
13	+	+
12	+	+
11	+	+
10	+	+
9	+	+
8	+	+
7	+	+
6	+	+
5	+	+
4	+	+
3	+	+
2	+	+
1	+	+

Skalert sumskåre	Betegnelse
115 og høyere	Over normalområdet
114 til 86	Normalområdet
85 til 78	Milt problem
77 til 71	Moderat problem
70 og lavere	Alvorlig problem

I tillegg har språk 6-16 supplerende deltester innen områdene

- Grammatikk
- Fonologisk bevissthet
- Lesing

Dette kan gi ytterligere informasjon om barnets språkferdigheter.

Språk 6-16 er utviklet av Ernst Ottem og Jørgen Frost.

Dersom barnet ikke er fylt 6 år er det mulig å gjennomføre Språk 5-6. Dette er en screening som består av de tre obligatoriske deltestene fra språk 6-16, forskjellen er at oppgavene starter på et enklere nivå.

Alle disse testene er lette å administrere, tar kort tid å gjennomføre og gir et godt første bilde av barnets språkferdigheter. Begge tester skiller også godt mellom barn med og uten språkvansker, men det er viktig at testresultatene alltid sees i sammenheng med andre opplysninger om eleven. Dersom du er usikker eller ønsker å drøfte saken kan du ta kontakt med PPT og drøfte anonymt før eventuell videre henvisning.